

**UCHWAŁA NR XLIV/238/2023
RADY POWIATU KROŚNIEŃSKIEGO**

z dnia 30 listopada 2023 roku

w sprawie przyjęcia dokumentu pn.: „Program profilaktyczny, zawierający działania ukierunkowane na udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrażania prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą domową na lata 2023 - 2027”

Na podstawie art. 6 ust. 3 pkt 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz.U. z 2021 r. poz. 1249 oraz Dz.U. z 2023 r. poz. 289 i 535) - uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się dokument pn.: „Program profilaktyczny, zawierający działania ukierunkowane na udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrażania prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą domową na lata 2023-2027” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu Krośnieńskiego.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady
Powiatu Krośnieńskiego

Kamil Kuśnierek

**Pogram profilaktyczny,
zawierający działania ukierunkowane na udzielenie
specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie
promowania i wdrażania prawidłowych metod
wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach
zagrożonych przemocą domową
na lata 2023 - 2027**

Opracowanie:
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Krośnie Odrzańskim

Krosno Odrzańskie 2023

Spis treści

1	Wprowadzenie.....	3
2	Rodzina w procesie wychowawczym	4
2.1	Definicja rodziny.....	4
2.2	Rodzina na przełomie XIX i XXI wieku	4
2.3	Funkcje rodziny	6
2.4	Postawy rodzicielskie i style wychowawcze	7
2.5	Rodzina dysfunkcyjna a patologiczna	8
2.6	Role pełnione przez dzieci w rodzinach dysfunkcyjnych	10
3	Cele programu	14
4	Adresaci programu.....	14
5	Miejsce i czas realizacji.....	14
6	Finansowanie programu.....	15
7	Realizatorzy programu	15
	Spis tabel	15

1 Wprowadzenie

Rodzina, jako grupa pierwotna, na łamach której odbywają się pierwsze etapy procesu socjalizacji, czyli przygotowywania jednostki do życia wśród innych ludzi, pełni bardzo ważną rolę w wychowaniu i przygotowaniu młodego człowieka do życia w społeczeństwie.

W zależności od okresu i kręgu kulturowego na przestrzeni wieków rodzina była postrzegana na różne sposoby, gdyż w ciągu wielu lat zmieniały się jej modele oraz pełnione przez nią funkcje. Rodzina powinna pełnić przede wszystkim rolę wychowawczą, czyli przygotować dziecko do dalszego prawidłowego funkcjonowania w szeroko rozumianym życiu społecznym, pełnienia przez niego obowiązujących w danym społeczeństwie norm i zasad.

W dobie intensywnych przemian podstawowa grupa społeczna, jaką jest rodzina, podlega różnorodnym przeobrażeniom. Zmieniają się preferencje oraz realizowane modele życia rodzinnego, pełnione dotychczas funkcje oraz przekształceniom ulegają relacje wewnątrzrodzinne, co ma niebagatelny wpływ na ukształtowanie się młodego człowieka, a co za tym idzie jego funkcjonowanie w rodzinie i życiu społecznym. Zmiany jakie zachodzą na przestrzeni lat są wynikiem m.in. wzrostu liczby rozwodów i separacji, wzrostu liczby rodziców samotnie wychowujących dzieci, odkładania decyzji matrymonialnych w czasie, wstrzymywania się od prokreacji lub całkowitej rezygnacji z potomstwa. Ludzie aby nadażyć za tempem życia, jakie narzuca postęp, technika i wiedza, muszą wytworzyć nowe formy i jakość relacji rodzinnych.

Największym zagrożeniem dla prawidłowego działania społeczeństwa jest niewłaściwe funkcjonowanie podstawowej komórki społecznej jaką jest rodzina. Szczególnie niepokoją dwa negatywne aspekty życia rodzinnego, czyli przemoc w domu i nadużycia wobec dzieci. Każda przemoc, jaka dotyka dziecko lub której jest świadkiem wpływa negatywnie na jego rozwój.

Alkoholizm, uzależnienia, choroby psychiczne, przemoc oraz zaniedbywanie w opiece, maltretowanie, wykorzystywanie seksualne, ubóstwo, bezrobocie, bezradność wyuczona to tylko niektóre z czynników, które destrukcyjnie wpływają na funkcjonowanie rodziny a w szczególności na wychowujące się w niej bezbronne dzieci, które same jeszcze nie mogą decydować o sobie i swoim losie. Rodzice borykający się z narastającą frustracją, napięciem, zaczynają w końcu podejmować nieprawidłowe postawy i metody wychowawcze często oparte na przemocy. Dziecko, które doświadcza jakiegokolwiek przemocy staje się psychicznie okaleczone. Młody człowiek który żyje w ciągłym stresie, lęku, w stanie zagrożenia pozbawiony jest niezbędnego dla prawidłowego rozwoju poczucia bezpieczeństwa. Stres, ciągłe napięcie może być przyczyną wielu chorób psychosomatycznych.

Podstawą prawną opracowania Programu działań profilaktycznych w zakresie promowania i wdrażania prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą domową na lata 2023 – 2027 jest przepis art. 6 ust. 3 pkt 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz. U. z 2021 r. poz. 1249, Dz. U. z 2023 r. poz. 289, 535) zgodnie z którym do zadań własnych powiatu należy opracowanie i realizacja programów służących działaniom profilaktycznym, mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrażania prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą domową.

Mając na uwadze ogromne znaczenie właściwego przebiegu procesu wychowawczego u dzieci oraz konieczność respektowania ich praw, Uchwałą nr 569/2022 Zarządu Powiatu Krośnieńskiego z dnia 29 listopada 2022 r. powołany został 13 osobowy zespół ds. opracowania programu profilaktycznego, zawierającego działania ukierunkowane na udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrażania prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą domową na lata 2023 – 2027. Skład Zespołu stanowili przedstawiciele instytucji i służb, które ukierunkowane są na przeciwdziałanie przemocy domowej oraz podejmują szereg działań profilaktycznych, interwencyjnych i wspierających wobec rodzin zagrożonych przemocą.

Założeniem niniejszego programu są działania profilaktyczne mające na celu edukację oraz promowanie w społeczności lokalnej pozytywnych metod wychowawczych w rodzinach zagrożonych przemocą.

Rodzina, jako grupa osób powiązanych ze sobą poprzez pokrewieństwo lub powinowactwo jest podstawową grupą społeczną, na której opiera się społeczeństwo. Rodzina towarzyszy nam od początku życia aż do śmierci. W rodzinie na przestrzeni lat, zmieniają się jej członkowie, a także pełnione przez nich role i funkcje. Początkowo rodzina zapewnia warunki niezbędne do przeżycia, a potem uczy, jak samodzielnie funkcjonować w społeczeństwie. Istotną rolę w życiu każdego człowieka, zwłaszcza w okresie dorastania odgrywają rodzice, od których postaw, metod wychowawczych, akceptacji oraz wpajania pewnych wzorców zachowania i postępowania, zależy prawidłowy rozwój dziecka.

2 Rodzina w procesie wychowawczym

2.1 Definicja rodziny

Rodzina – grupa osób powiązanych ze sobą poprzez pokrewieństwo lub powinowactwo. W węższym znaczeniu są to rodzice wraz z dziećmi, czyli tzw. rodzina nuklearna. Rodzina, zdaniem socjologów i według najprostszych jej definicji, to „najważniejsza, podstawowa grupa społeczna, na której opiera się całe społeczeństwo”.

2.2 Rodzina na przelocie XIX i XXI wieku

Rodzina odgrywa ważną rolę w procesie wychowania i socjalizacji dziecka. Wpływa na jego rozwój fizyczny oraz intelektualny. Kształtuje jego osobowość, postawy, jakie człowiek przyjmuje wobec siebie i innych. Tworzy więzi i wpływa na jakość relacji z innymi. Ponadto rodzina daje wzorzec właściwych zachowań, pozwala na rozwój moralny, uczy respektowania praw i obyczajów panujących w danej społeczności.

W dobie intensywnych przemian jakie dokonały się na przestrzeni lat, funkcje i pełnione przez członków rodziny role uległy znaczącym zmianom. W połowie XX wieku, rodzinę charakteryzowało to, że często była wielodzietna i wielopokoleniowa, przy czym dzietność była często nieplanowana i niekoniecznie intencjonalna. Podstawę stanowił związek małżeński kobiety i mężczyzny, dążący do reprodukcji. Rodzina taka funkcjonowała na zasadzie modelu patriarchalnego, opierającego się na dominacji mężczyzny, któremu podporządkowani byli wszyscy domownicy. Funkcjonował ścisły podział obowiązków. Role poszczególnych członków rodziny były z góry przypisane i uzależnione od płci. Głównym i często jedynym zadaniem kobiety była opieka nad dziećmi

i utrzymywanie „ogniska domowego”, zaś do zadań mężczyzny jako głowy rodziny, należało zdobywanie środków utrzymania. Dziecko nie rzadko miało ograniczoną możliwość decydowania o swojej przyszłości, ze względu na oczekiwania rodziny odnośnie kontynuowania tradycji w danej rodzinie, głównie chodziło o wykonywanie profesji z dziada na pradiada.

Na przełomie XIX i XX wieku najpowszechniejsze były rodziny rolnicze i przemysłowe. Dzieci od najmłodszych lat pomagały rodzicom, wykształcając wzorce, które następnie kultywowały także we własnych rodzinach. Osiągnięcie dojrzałości identyfikowano z ustabilizowaniem się. Odmienne były również metody wychowawcze, powszechnie akceptowane było wymierzanie dzieciom kar cielesnych, co w dzisiejszych czasach podchodzi pod znamiona przemocy fizycznej. W ówczesnych czasach rodzice cieszyli się autorytetem. Ten model rodziny jest coraz rzadziej spotykany.

W wyniku zmian kulturowych, głównie obyczajowych jakie nastąpiły w ostatnich latach uległy zmianie modele i funkcje rodziny. Zmienił się system wartości, obyczaje i formy autoekspresji w życiu publicznym. Obecnie dominuje model rodziny nuklearnej, gdzie liczba potomstwa zazwyczaj nie przekracza dwóch. Prokreację planuje się świadomie, biorąc pod uwagę szereg czynników, takich jak sytuację materialną, zawodową, czy też chęć powiększenia rodziny. Na przestrzeni lat kobiety stały się bardziej niezależne oraz aktywne zawodowo. Rodzicielstwo jest świadomym wyborem przez obojga rodziców. Indywidualne potrzeby stały się ważniejsze niż presja ze strony społeczeństwa. Nastąpiła widoczna rotacja tradycyjnych ról społecznych pełnionych przez płęć żeńską. Coraz częściej mężczyźni zostają w domu z dziećmi by się nimi opiekować, pomagają kobiecie w czynnościach domowych, stają się ich partnerami. Przeobrażeniu uległy związki międzyludzkie, obok standardowej rodziny, której podstawą jest związek małżeński kobiety i mężczyzny, coraz częściej zaczynają funkcjonować związki nieformalne lub samotni rodzice. Nie istnieje już zestaw sztywnych zasad, według których powinna funkcjonować rodzina, widoczna jest większa swoboda. Wyraźnie zmieniła się relacja rodzic – dziecko. Podstawą w wychowaniu dziecka staje się wyrozumiałość, nacisk kładziony jest na to, by dziecko żyło w zgodzie ze sobą, realizowało swoje pasje i wybierało ścieżkę życiową według własnych preferencji. Rodzice „inwestują” w swoje dziecko, jego rozwój i umiejętności. Dziecko nie jest już traktowane głównie jako pomoc dla rodziców, zostało mocno upodmiotowione i to jego los staje w centrum dążeń i wysiłków. Więź między rodzicami a dziećmi ulega osłabieniu. Znaczną część czasu młody człowiek spędza w Internecie, który ma znaczący wpływ na jego formowanie się wizji świata.

Młodzi ludzie są coraz bardziej otwarci, często odrzucają wartości propagowane przez religię. Żyjemy w epoce informacyjnej, która ciągle się rozwija, może to w przyszłości przełożyć się na to, że wychowawcza rola rodziny straci na znaczeniu, wszystkie potrzeby poznawcze dziecka będą mogły być zaspokojone przy użyciu środków masowego przekazu czy Internetu. Wiąże się to z tym, że rodzicom coraz trudniej będzie nadzorować rozwój dziecka, co przyczyni się do powiększenia różnic międzypokoleniowych. Wraz ze zmieniającymi się warunkami życia przekształca się społeczeństwo i standardy życia osobistego.

2.3 Funkcje rodziny

Rodzina jest najstarszą i najpowszechniejszą formą życia we wspólnocie, pełni szereg bardzo ważnych dla społeczeństwa funkcji, odgrywa rolę w budowaniu społeczeństw i umocnieniu więzi między ludzki. Wśród najważniejszych funkcji rodziny jako grupy społecznej wyróżnia się:

1. **funkcja socjalizacyjna** – zakłada uczenie się zachowań i norm oraz wartości przyjętych w społeczeństwie. Rodzice przygotowują dzieci do dorosłego życia. Poglądy wychowawcze zmieniają się wraz ze zmianą pokoleń;
2. **funkcja miłości** – rodzina powinna zaspokajać podstawowe potrzeby człowieka takie jak miłość, poczucie bezpieczeństwa i akceptacji. Rozwój emocjonalny człowieka w dzieciństwie ma ogromny wpływ na jego dorosłe życie;
3. **funkcja kulturotwórcza** – rodzina przez lata funkcjonowania pozwala na tworzenie własnej historii, zwyczajów, które są kultywowane przez kolejne pokolenia. „Klimat” jaki panuje w rodzinie wpływa na rozwój tożsamości, wspólnoty i wzorów zachowań, które będą powielane przez dzieci w ich dorosłym życiu. Dbanie o tradycje i obyczaje rodzinne wzmacnia więzi między członkami jej rodziny;
4. **funkcja wspomagająca rozwój osobowości** – przez słowo osobowość należy rozumieć indywidualne właściwości psychiczne i fizyczne człowieka. Osobowość kształtuje się przez całe życie poprzez przeżycia oraz wiedze o sobie i o świecie;
5. **funkcja religijna** – odgrywa ważną rolę w rozwoju moralno – religijnym człowieka, wskazuje na zachowania etyczne, stanowi swoisty kodeks moralny;
6. **funkcja ekonomiczna** – rodzina zaspokaja podstawowe potrzeby materialne jej członków tj.: jedzenie, ubranie, schronienie itp. Praca zarobkowa pozwala rodzicom na zaspokojenie ww. potrzeb oraz inwestować w wykształcenie i przyszłość dzieci;
7. **funkcja stratyfikacyjna** – obejmuje obowiązujące w społeczeństwie normy prawne oraz zwyczaje;
8. **funkcja integracyjna** – rodzina powinna być wewnętrznie spójna, ponieważ stanowi samodzielnie funkcjonującą komórkę społeczną. Funkcja ta służy nawiązaniu relacji międzyludzkich;
9. **funkcja rekreacyjna** – rodzina zaspokaja potrzeby odpoczynku i rozrywki;
10. **funkcja opiekuńczo – zabezpieczająca** – rodzina sprawuje opiekę nad członkami rodziny, chroni przed niebezpieczeństwami i zagrożeniami płynącymi ze środowiska;
11. **funkcja prokreacyjna** – rodzina zaspokaja potrzeby emocjonalno – rodzicielskie oraz pozwala na biologiczne przetrwanie gatunku ludzkiego.

Funkcje realizowane przez rodzinę zmieniają się stosownie do warunków społeczno – ekonomicznych, w których żyje rodzina. We współczesnym świecie relacje międzyludzkie ulegają rozluźnieniu, co może stać się powodem zaniku niektórych z ww. funkcji.

2.4 Postawy rodzicielskie i style wychowawcze

Poprzez zachowania rodziców wobec dziecka, a także przez to jak się odnoszą do dziecka, jak się o nim wyrażają, można poznać ich postawę rodzicielską. Doświadczenie przez człowieka postaw rodzicielskich w dzieciństwie ma niebagatelny wpływ na jego przyszłe życie. Matki i ojcowie poprzez swoje postawy rodzicielskie względem dziecka, oddziałują w bezpośredni sposób na jego cechy osobowości, samoocenę, poczucie wartości, odwagę lub lękliwość, intelekt, styl myślenia, osiągnięcia oraz plany życiowe, wybór zawodu czy na przystosowanie społeczne. Rodzice poprzez swoje zachowanie względem dziecka mają swój udział także w kształtowaniu się świata wartości dziecka.

Dobra atmosfera rodzinna zespala ją w całość, sprzyja porozumiewaniu się i wzajemnemu rozumieniu. Ułatwia rozładowywanie pojawiających się konfliktów, pozwala na tworzenie i doskonalenie systemu wychowania. Pozytywne relacje w rodzinie hamują dążenia egoistyczne, pobudzają wyobraźnię, wzbogacają życie rodzinne. Nie zawsze jednak klimat panujący w rodzinie jest pozytywny.

W psychologii i pedagogice mówi się o trzech podstawowych stylach wychowania oraz konsekwencji ich stosowania: **styl autorytarny, liberalny i demokratyczny.**

Tabela 1. Style rodzicielskie

Styl rodzicielski	Postawa rodzica wobec dziecka (relacje rodzic – dziecko)	konsekwencje stosowania wobec dziecka określonych stylów wychowania
Styl autorytarny	<ul style="list-style-type: none">- dystans w relacji rodzic – dziecko,- kontakty są dość formalne, sztywne,- bardzo rzadko okazuje się tu ciepło, troskę i wsparcie,- duże wymagania w stosunku do dziecka,- brak akceptacji wobec słabości czy gorszego dnia dziecka,- egzekwowanie absolutnego posłuszeństwa i braku sprzeciwu,- stosowanie kar za sprzeciw czy lekceważenie poleceń,- indywidualne potrzeby i zdolności dziecka nie są respektowane,- posłuszeństwo i szacunek dla autorytetu rodzicielskiego,- hasło: „Dzieci nie mają głosu”	<ul style="list-style-type: none">- dzieci mają niskie poczucie własnej wartości – zachowują się ulegle lub przeciwnie, buntują się przeciwko wszystkim i wszystkiemu bez głębszej refleksji nad zasadnością buntu, występuje trudność w podporządkowaniu się zasadom i normom społecznym,- większe prawdopodobieństwo wystąpienia u nastolatków tzw. zachowań ryzykownych: używanie substancji psychoaktywnych: alkohol, narkotyki, papierosy; przedwczesna inicjacja seksualna, sporty ekstremalne, agresja itp.- brak wykształconego poczucia tożsamości – dziecko nie wie kim jest jako członek społeczeństwa, nie wie co lubi, czego nie lubi, jakie są jego pasje.

<p>Styl liberalny</p>	<ul style="list-style-type: none"> - zapewnienie dziecku dużej swobody zachowania, - rodzice nie stawiają zbyt dużo granic, a gdy je stawiają nie są konsekwentni w ich przestrzeganiu, - rodzice interesują się tym co się dzieje u dziecka czasami, gdy mają akurat na to ochotę, w większości czasu jest brak kontroli, przyzwalanie na aspołeczne zachowania, - pobłażliwość i uległość w stosunku do dziecka, co objawia się w spełnianiu wszelkich zachcianek dziecka, akceptowaniu jego agresywnych lub niegrzecznych zachowań, - rzadkość stosowania kar za niewłaściwe zachowanie. 	<ul style="list-style-type: none"> - dziecko ma kłopoty z nauką ponieważ nie jest wystarczająco zmotywowane, - brak odpowiedzialności za siebie i innych, - niedojrzałość, - brak poczucia bezpieczeństwa ze względu na brak stałości zasad i norm rodzinnych, - dzieci uczą się manipulować dorosłymi, aby uzyskać to czego chcą, - dziecko odczuwa brak szacunku do siebie, ponieważ rodzice mu tego szacunku też nie okazują, ale też nie uczą go szanować innych.
<p>Styl demokratyczny</p>	<ul style="list-style-type: none"> - dziecko jest częścią życia rodzinnego, bierze udział w dyskusjach i omówieniach spraw rodzinnych, - dziecko posiada swoje obowiązki, które przyjęło i zaakceptowało – nie były one narzucone a wspólnie przedyskutowane, - na ogół rodzice nie stosują względem dzieci kar, zastępują je naturalnymi konsekwencjami oraz rozmowami i tłumaczeniem dlaczego pewnych rzeczy nie wolno robić, - rodzina szanuje granice każdego z jej członków zarówno rodziców jak i dzieci, - cechą charakterystyczną w tego typu rodzinach jest miłość i wzajemna życzliwość. 	<ul style="list-style-type: none"> - prawidłowy rozwój osobowości dziecka, dziecko wie kim jest, co lubi, czego nie i jakie są jego talenty, - autentyczna pewność siebie dziecka, - autentyczna pewność siebie i innych, - dzieci mają poczucie bezpieczeństwa w związku ze stałością i jasnością zasad panujących w rodzinie, - dzieci posiadają wysokie umiejętności społeczne.

Wymienione wyżej style wychowania na ogół nie występują w rodzinie w czystej postaci, często jest to mieszanka stylów, w zależności od sytuacji, jeden jest zawsze dominujący.

2.5 Rodzina dysfunkcyjna a patologiczna

Rodzina pełni szczególną rolę w życiu każdego człowieka i ma ogromny wpływ na kształtowanie się jego tożsamości, tworzy swego rodzaju fundament, który jest zbiorem zasad, norm i doświadczeń, mających wpływ na kolejne etapy życia.

To co wynosimy z domu rodzinnego ma ogromny wpływ na naszą przyszłość, chodzi tu zarówno o pozytywne jak i negatywne wzorce. Należy podkreślić, że nie każdy, kto wychowywał się w rodzinie dysfunkcyjnej czy patologicznej, będzie w przyszłości powielał schematy zachowań, które towarzyszyły mu podczas dorastania.

Rodzina dysfunkcyjna czy patologiczna kojarzy nam się wyłącznie z marginesem społecznym, jednak dotyczy ono również osób zamożnych i wykształconych, które na zewnątrz wydają się dobrze funkcjonować, a w rzeczywistości jest odwrotnie.

O rodzinie dysfunkcyjnej mówimy wówczas, gdy relacje pomiędzy jej członkami są trwale zaburzone i rzutują na samopoczucie psychiczne oraz fizyczne zarówno rodziców, jak i dzieci. Jedną z odmian dysfunkcji jest patologia – określa się nią najpoważniejsze formy przemocy domowej, takie jak przemoc fizyczna, wykorzystywanie seksualne, alkoholizm, narkomania.

Rodzina dysfunkcyjna to grupa członków, która nie potrafi sprostać swoim obowiązkom oraz zadaniom. Nie ma zdolności rozwiązywania problemów i nie radzi sobie w sytuacjach kryzysowych. Rodziny dysfunkcyjne charakteryzują się m.in.:

- wygórowanymi oczekiwaniami wobec dzieci lub partnera,
- nadmierną surowością, brakiem wsparcia i wyrozumiałości,
- chłodem emocjonalnym wobec dzieci i partnera,
- ignorowaniem potrzeb dzieci,
- nadmierną kontrolą lub nadopiekuńczością,
- szantażem, manipulowaniem dziecka w celu zaspokojenia swoich potrzeb emocjonalnych (czynienie z niego powiernika spraw dorosłych, tworzenie koalicji z dzieckiem przeciw drugiemu rodzicowi, mogące występować w trakcie separacji lub rozwodu rodziców).

Rodzina dysfunkcyjna nie zaspakaja potrzeb emocjonalnych jej członków, nie zapewnia poczucia bezpieczeństwa ani właściwych warunków do prawidłowego rozwoju, innymi słowy nie spełnia istotnych funkcji z punktu widzenia zdrowia psychicznego członków rodziny oraz całego społeczeństwa. Źródłem zaburzeń w tego typu rodzinie są zakłócenia w relacjach między rodzicami, a także ich niewłaściwe relacje z własnym „ja”. Kiedy jeden z członków rodziny jest dysfunkcyjny, konsekwencje dotyczą wszystkich jej członków. Np. alkoholizm ojca negatywnie wpływa na relacje z matką, a te z kolei burzą poczucie bezpieczeństwa u dziecka i narażają je na długotrwały stres, co w konsekwencji prowadzi do tego, że młody człowiek nie nabywa właściwych wzorów funkcjonowania w rodzinie i społeczeństwie w których żyje, gdyż nieustannie doświadcza poczucia zagrożenia, czuje się gorszy, boi się angażować w głębsze relacje z innymi .

Bardzo często łączy się pojęcie rodziny dysfunkcyjnej z patologiczną, jednak należy zwrócić uwagę na to, że terminy te nie są tożsame. Nie każda rodzina dysfunkcyjna jest patologiczną, ale każda patologiczna jest dysfunkcyjną.

Występowanie dysfunkcji w rodzinie naraża dziecko na stres. Największe działanie traumatyczne na zdrowie fizyczne i psychiczne dziecka ma m.in. alkoholizm i narkomania rodzica, występowanie zjawiska przemocy domowej oraz jego zaniedbywanie. Pojawienie się patologii w rodzinie powoduje kryzys, który zakłóca ustalony w rodzinie porządek. Członkowie rodziny zostają wytrąceni ze stanu równowagi. Reagowanie w sposób, który dotychczas się sprawdzał nie przynosi oczekiwanych rezultatów. Rozpoczyna się poszukiwanie nowych ”strategii” i ról, które pozwoliłyby tę równowagę przywrócić.

Rodzina patologiczna to rodzina, w której występują zaburzenia w relacjach między członkami rodziny, które mają negatywny wpływ na ich zdrowie psychiczne i fizyczne. Członkowie takich rodzin często doświadczają przemocy, manipulacji i braku szacunku. Mogą również odczuwać lęk, depresję i inne problemy emocjonalne. W rodzinie patologicznej dominuje alkohol, narkomania, przemoc oraz wykorzystywanie dziecka.

Rodzina patologiczna charakteryzuje się występowaniem następujących objawów:

- nieprawidłowe relacje między członkami rodziny. Członkowie rodziny patologicznej często doświadczają braku zaufania, nieufności i wrogości wobec siebie nawzajem,
- nierówne traktowanie członków rodziny,
- brak komunikacji między członkami rodziny,
- występowanie przejawów agresji i przemocy fizycznej lub psychicznej między członkami rodziny.

2.6 Role pełnione przez dzieci w rodzinach dysfunkcyjnych

W prawidłowo funkcjonujących rodzinach, dziecko pełni wszystkie wymienione poniżej role. W zależności od sytuacji w jakiej dziecko się znajduje w danej chwili, młody człowiek swobodnie i elastycznie przemieszcza się pomiędzy poszczególnymi rolami. Natomiast w rodzinach dysfunkcyjnych określona rola jest narzucona dziecku, które z kolei musi w niej sztywno trwać, aby nie dopuścić do rozpadu i tak kulejącego już systemu rodzinnego.

W rodzinach dysfunkcyjnych, głównie gdzie występuje problem z uzależnieniem, dziecko przyjmuje pewne wzory funkcjonowania tzw. role, które stanowią dla niego mechanizm obronny i pomagają funkcjonować w danej rodzinie. Wyróżnia się cztery typy ról, charakterystycznych dla dzieci z rodzin dysfunkcyjnych:

1. **bohater rodzinny** – rolę bohatera przyjmuje zazwyczaj najstarsze dziecko, które stara się na każdym kroku odwracać uwagę od problemów rodzinnych poprzez stałe dążenie do bycia najlepszym, podwyższanie własnych umiejętności i zdobywanie wszystkiego, co wiąże się z akceptacją społeczeństwa. „Bohater” zazwyczaj pełni w rodzinie rolę dorosłego. Jego zadaniem jest dostarczenie rodzinie poczucia własnej wartości, nadziei, dumy i sukcesu. Zwykle bierze na siebie obowiązki i świetnie sobie z nimi radzi (np. gotowanie, sprząkanie, wychowywanie młodszego rodzeństwa itp.). Jest dzielny i opanowany, pełen poświęcenia i gotowości do rezygnacji z siebie dla dobra innych. Niestety w życiu dorosłym często są pracoholikami, mają trudności w nawiązywaniu zdrowych relacji społecznych, są samotni i rozżaleni, wiele wymagają od siebie i innych, tęsknią za odebraniem dzieciństwem.

DZIECKO BOHATER
(przeciwieństwo kozła ofiarnego)

Dziecko pełniące w rodzinie rolę dorosłego. Jego zadaniem jest dostarczenie rodzinie poczucia własnej wartości, nadziei, dumy, sukcesu. Dziecko obejmuje tę rolę, ponieważ jedno z rodziców- lub- oboje- jest niedostępne emocjonalnie w związku z własnymi dysfunkcjami.

Uwewnętrzzone przekazy:

„Nie będę współczuł samemu sobie”
„Muszę współczuć innym”
„Nie wolno mi przysparzać zmartwień rodzinie ani nikomu innemu”
„Zaopiekuję się wszystkim i wszystkimi”
„Nie wolno mi popełniać błędów”
„Wszyscy tak myślą”
„Muszę umieć uporać się ze wszystkim”
„Jestem w porządku, jeśli się dobrze spisuję”
„Nigdy nie dam za wygraną”
„Odpowiadam za wszystko”
„Nie potrzebuję niczego i nikogo”
„Nie będę prosił o pomoc, sam sobie muszę radzić”
„Bez pracy nie doświadczę radości”
„Gram po to, żeby wygrać”
„Zrobię wszystko, żeby cię zadowolić, bo musisz mnie aprobować”
„Przystosuję się do wszystkiego, ale nie zaufam nikomu”
„Możesz na mnie polegać”
„Szybko dorosnę”

Czuję się:

Nieszczęśliwy
Nienadający się do niczego
Skrzywdzony
Zdezorientowany
Zły
Przestraszony
Niewart sukcesu
Winny

Na zewnątrz:

Dobra mina
„Zosia samosia”
„Pozbierany”
„Dobra dusza”
Człowiek sukcesu
Rozważny
Lubiany
Dąży za wszelką cenę do osiągnięć
Odpowiedzialny
Nie ulega emocjom
Zaangażowany
Pełen poświęcenia
Poszukuje akceptacji
Nałogowy opiekun innych
Przedwcześnie dorosły
Posłuszny
Sztucznie przestrzega reguł
Potrzeby innych stawia przed swoimi
Bierze wszystko „na rozum”
Nie jest wyrozumiały dla nieudaczników
Skruty
Wiecznie niezadowolony ze swoich osiągnięć
Jutro jest ważniejsze niż dzisiaj
Cichy męczennik, rzadko okazuje złość w słowach, ale ujawnia się ona w jego zachowaniu
Osiągnięcia mają zrekompensować brak opieki rodzicielskiej

2. **koziół ofiarny** – rolę kozła ofiarnego przyjmuje często drugie, młodsze dziecko. „Kozioł ofiarny” pragnie zostać zauważony wszystkimi możliwymi sposobami, czyni to więc poprzez sprowadzanie na siebie kłopotów, nieświadomie przybierając postawę „złego”. Z pozoru kozioł ofiarny jest przeciwieństwem bohatera rodzinnego. Robi wszystko to, co społecznie nieakceptowane np.: często źle się uczy, chodzi na wagary, jest agresywny wobec rówieśników, korzysta z używek, wpada w złe towarzystwo, popada w konflikt z prawem, staje się obiektem frustracji dla rodziny. Skupiając na sobie uwagę, rodzina zapomina o głównej przyczynie leżącej u podstaw jego zachowania np. alkoholizmie. Kozioł ofiarny jak i bohater rodzinny to dzieci, które przeżywają lęk, poczucie odrzucenia, osamotnienia i skrzywdzenia. U kozła ofiarnego czasem pojawia się uczucie nienawiści do świata i ludzi, którzy nie dają mu żadnej szansy na bycie dobrym, a także uczucie zazdrości i niedoceny. W dorosłym życiu dziecko pełniące rolę kozła ofiarnego, nie potrafi nawiązać zdrowych kontaktów międzyludzkich, ponieważ trudno je zaakceptować. W pracy zawodowej nie zdobywa sukcesów, gdyż nie potrafi dostosować się do panujących w zespole reguł. Niejednokrotnie ma to związek z nadużywaniem alkoholu i innych substancji psychoaktywnych.
3. **zagubione dziecko** – jest to dziecko, które żyje na uboczu rodziny. Tworzy sobie trudną do przebicia skorupę mającą chronić je przed niebezpieczeństwami. Dzieci przybierające tę rolę są nieśmiałe, ukrywają swoje uczucia i zamykają się w sobie, są niemal niezauważalne przez rodziców i rodzeństwo. Dziecko takie, samo zaspokaja własne potrzeby a jego dominującym uczuciem jest osamotnienie. Żyje w swoim świecie fantazji, przez co trudno do niego dotrzeć. Bardzo często nie potrafi nawiązać stałych relacji, nie angażuje się, ponieważ nikt nigdy od niego tego nie oczekiwał, nie potrafi też przeciwstawić się problemom życia codziennego. Stroni od ludzi, ma problem z określeniem swoich preferencji seksualnych, ceni luksus i wartości materialne.
4. **dziecko maskotka** – rolę maskotki w rodzinie przyjmuje najczęściej najmłodsze z dzieci, które żyje w ciągłym strachu, ponieważ nie rozumie sytuacji która panuje w domu. Dzieci przyjmujące rolę maskotki starają się każdą konfliktową sytuację rozładować rozśmieszeniem i rozweseleniem innych, ściągając tym samym na siebie uwagę rodziny. Często przez swoje zachowanie staje się antidotum na kryzysowe chwile. Stwarza pozory szczęśliwego, zabawnego śmieszka, jednak to wyłącznie gra, w rezultacie jest przygnębiony i bardzo cierpi. W dorosłym życiu dzieci te, są w centrum zainteresowania, mają wielu znajomych, ale prawie nikt nie traktuje ich poważnie, a wręcz z nieufnością. Pomimo, że ciągle się uśmiechają, tak naprawdę odczuwają smutek. Mają trudności, aby stawić czoła codziennym problemom oraz wchodzić w zdrowe relacje z otoczeniem.

MASKOTKA
(najmłodsze, niedojrzałe)

Jej rola w rodzinie polega na poprawieniu nastroju. Zapewnia rozładowanie napięć śmiechem, wygłupianiem się, humorem w smutnym skądinąd środowisku rodzinnym.

Uwewnętrzzone przekazy:

„Lubią mnie, jeśli się śmieję”
„Zostanę „uroczym maleństwem”
„Dostosuję się i pozostanę z boku”
„Moja rola to sprawiać przyjemność, przy mnie poczujesz się lepszy”
„Lepiej śmiać się niż płakać”
„Nikt mnie nie będzie lubił, jeśli będę poważna; nikt mnie nie potraktuje poważnie”
„Jestem bezradna, nie umiem myśleć, nie umiem nic postanowić”
„Nie gniewajcie się na mnie”
„To się da załatwić z humorem”
„Ja za to odpowiadam”
„Muszę coś zrobić, bo mnie

Na zewnątrz:

Nad wyraz rezolutna
Urocza
Rodzice lubią się nią popisywać
Zrobi wszystko, żeby zwrócić na siebie uwagę
Cierpi na choroby związane ze stresem
Manipuluje i steruje innymi
Ma trudności z koncentracją uwagi
Kiepska uczennica
Nadpobudliwa, często korzysta ze środków uspokajających
Czarująca
Nieuczciwa
Rzadko traktowana poważnie
Niestosowne żarty (np. w niewłaściwym momencie, wobec niewłaściwych osób)
Oceniana i traktowana jako osoba niedojrzała, w rezultacie opóźniony rozwój

Dziecko z rodziny dysfunkcyjnej w zależności od sytuacji w jakiej się znajduje, może pełnić kilka ról jednocześnie. W domu dziecko pełniące rolę bohatera rodzinnego, może w szkole pełnić rolę kozła ofiarnego itp. W rodzinie wielodzietnej każde z dzieci może wypełniać inną rolę, ale kiedy np. najstarsze odchodzi z domu, zwykle kolejne przejmuje jego rolę, porzucając dotychczasową. To pokazuje jak ważną potrzebę rodziny zaspokaja dana rola.

Przyjmując określoną rolę, młody człowiek uczy się, jakie uczucia ma wyrażać, a jakich nie. Oznacza to, że dzieci muszą rozwijać cechy w jakiś sposób potrzebne rodzinie, zaś ukryć te, które są w niej niepożądane. W ten sposób przyjęta przez dziecko rola staje się jego zewnętrznym „ja” pod którym skrywa, jakie jest naprawdę.

3 Cele programu

Głównym celem programu jest zmniejszenie skali przemocy wobec dzieci w rodzinie w powiecie krośnieńskim poprzez wspieranie i podejmowanie działań profilaktycznych w stosunku do rodzin zagrożonych przemocą.

Cele szczegółowe:

1. zwiększenie świadomości społecznej w zakresie stosowania właściwych metod wychowawczych, udzielanie wsparcia i pomocy w radzeniu sobie w trudnych sytuacjach;
2. zwiększenie dostępności do specjalistycznej pomocy w zakresie kompetencji i umiejętności wychowawczych, rozwiązywania kryzysów, komunikacji interpersonalnej w rodzinach dotkniętych i zagrożonych przemocą;
3. promowanie i wdrażanie prawidłowych metod wychowawczych i postaw rodzicielskich;
4. zapobieganie powielaniu niewłaściwych wzorców wychowawczych rodziców;
5. wspomaganie rodzin z problemami opiekuńczo – wychowawczymi w prawidłowym pełnieniu ról społecznych.

4 Adresaci programu

Program profilaktyczny w zakresie promowania i wdrażania prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w powiecie krośnieńskim kierowany jest do:

1. rodzin zagrożonych zjawiskiem przemocy domowej;
2. rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych;
3. rodziców biologicznych dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej, podejmujących działania zmierzające do powrotu dzieci pod ich opiekę;
4. upowszechnianie informacji o formach wsparcia oraz instytucjach i placówkach udzielających pomocy ofiarom, świadkom przemocy domowej.

5 Miejsce i czas realizacji

Działania w ramach „Programu profilaktycznego, zawierającego działania ukierunkowane na udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrażania prawidłowych metod wychowawczych

w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą domową na lata 2023 - 2027” realizowany będzie na terenie siedmiu gmin Powiatu Krośnieńskiego.

Zaplanowane działania będą wdrażane w formie ciągłej, adekwatnie do aktualnego zapotrzebowania mieszkańców Powiatu i są przewidziane na lata 2023 – 2027.

6 Finansowanie programu

Program finansowany będzie, ze środków własnych Powiatu Krośnieńskiego, Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Krośnie Odrzańskim oraz ewentualnie ze środków pozyskanych z innych źródeł.

7 Realizatorzy programu

„Pogram profilaktyczny, zawierający działania ukierunkowane na udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrażania prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą domową na lata 2023 – 2027” będzie realizowany przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Krośnie Odrzańskim oraz instytucje, zobligowane do działań z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej, jednostki organizacyjne pomocy społecznej, policję, służbę zdrowia, oświatę, organizacje pozarządowe.

Spis tabel

Tabela 1. Style wychowawcze	8
-----------------------------------	---